

RASKAAN PERINNÖN TAAKKA

Irene Roivainen: *YTT, sosiaalityön (erikoisala)professori (emerita), Tampereen yliopisto*

Juho Saari & Niko Eskelinen & Liisa Björklund: *Raskas perintö. Ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa. Gaudeamus, Helsinki. 2020, 305 s.*

Teoksen tarkoituksena on nimensä mukaisesti tarkastella ylisukupolvista huono-osaisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa, sen rakentumista yksilön elämäntulussa ja siirtymistä sukupolvelta toiselle. Kun tavoitteena on lisäksi pohdita huono-osaisuuden asemoitumista osaksi hyvinvointivaltiota ja sen sosiaalisten ongelmien hallintajärjestelmää sekä sen haasteita palvelutuotannolle, lukija aavistaa jo alkumetreillä tutkimusasetelman laaja-alaisuuden ja monitasoisuuden. Keskityn tarkastelussani tutkimusprosessin kuvaamiseen ja arvioimiseen, sillä tätä kautta rakentuvat myös teoksen johtopäätökset; sisällöllisempi tarkastelu edellyttäisi laajempaa analyysia.

Teos on osa ”Huono-osaisin Suomi”-tutkimusohjelman kokonaisuutta, jossa on tutkittu huono-osaisiksi tunnistettujen ryhmien elämäntilanteita ja asemaa suhteessa muuhun väestöön. Aikaisempia näkökulmia on täydennetty ajallisella ulottuvuudella huono-osaisuuteen johtavien tapahtumaketjujen ja palvelu- ja tulonsiirtojärjestelmien toimivuuden tunnistamiseksi. Kirjan seitsemässä pääluvussa huono-osaisuutta lähestytään niin käsitteellisesti,

makrotason ilmiönä kuin osana yksilön elämäntulua ja köyhyyspolitiikkaa, huono-osaisuuden katkaisu- ja ratkaisumalleja unohtamatta.

Käsitteellisesti tutkimuskohde paikantuu elintason, elämänlaadun ja elämäntapojen vajeita kuvaavaan ”huono-osaisuuden kenttään”, joka heikentää yksilön mahdollisuuksia, toimintakykyä ja osallisuutta. Käsitteellinen kolmijako tuo mieleen takavuosilta Kariston ja kumppaneiden teoksen ”Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka” (1984). Arvioitavan teoksen näkökulma on kuitenkin sosiologinen ja sosiaali- ja terveystieteellinen, jossa hyvinvointisosiologisella lähestymistavalla pyritään yhdistämään teoreettismetodologinen tutkimus palvelujärjestelmän ja tulonsiirtojen rakenteelliseen tarkasteluun. Huono-osaisen ryhmää edustavan yksilön elämäntulua tarkastellaan suhteessa sosiaalisiin, kulttuurisiin ja rakenteellisiin reunaehtoihin.

Ylisukupolvisuuden makrotason yhteyksiä kehystetään kirjallisuuskatsauksella, jonka rajaus on hieman yllättävä. Teoksen alussa kuvattu ”sosiologinen katse” ei suuntaudukaan kansainvälisiin julkaisuihin ja kirjallisuuskatsaukseen ylisukupolvisesta huono-osaisuudesta, jolloin mukana olisi voinut olla monitieteisiä kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia tutkimuksia. Aavistuksen kansallisesta yhteiskuntapolitiitisesta fokuksista saa kuitenkin jo teoksen alkulehdillä, kun kirjoittajat tekevät pesäeroa keskusteluihin köyhyyskulttuurista ja alaluokasta: ylisukupolvista huono-osaisuutta lähestytään perustellusti pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan kontekstissa. Tutkimuskirjallisuuden läpikäynti

perustuu kvantitatiivisella otteella ja rekisteri- ja seuranta-aineistoilla toteutettuihin tutkimuksiin, joita valtaosa aiemmasta huono-osaisuuden ylisukupolvisuutta käsittelevistä tutkimuksista onkin. Tarkastelussa ei kuitenkaan ole kysymys kirjallisuuskatsauksesta perinteisessä merkityksessä taulukoineen, vaan aikaisempia tutkimuksia hyödynnetään melko väljästi huono-osaisuuden teemojen tarkastelussa. Huono-osaisuuden temaattisissa tarkastelussa käydään ilmiöperustaisesti läpi köyhyyttä, koulutusta, työllisyyttä, lastensuojelua sekä päihde- ja mielenterveysongelmia käsitteleviä tutkimuksia. Näkökulman ja aineiston rajauksen takia katsaus keskittyy pääsääntöisesti kotimaisiin sosiaalipoliittisiin julkaisuihin, kvalitatiivisella otteella toteutettuja tutkimuksia ei ole juurikaan mukana. Sosiaalityön julkaisuja on mukana vain pari, vaikka etenkin lastensuojeluun liittyviä väitöskirjoja olisi ollut tarjolla kymmeniä. Väestötasolla tunnistetaan huono-osaisuudelle altistumista etenkin perheissä, joissa on työttömyyttä, sairastavuutta ja toimeentulovaikeuksia.

Kun makrotason tarkastelusta siirrytään tarkastelemaan huono-osaisuuden rakentumista yksilöiden elämänkulun eri vaiheissa, tutkimusjoukon muodostavat 36 sosiaalityön asiakasta, joiden perheissä asiakkuus on jatkunut useammassa sukupolvessa. Sosiaalityöntekijät ovat valinneet haastateltavat ja olleet yhteydessä heihin; he ovat myös pääosin toteuttaneet haastattelut. Suurin osa haastatelluista oli naisia ja haastateltavien keski-ikä oli 38 vuotta. Haastatelluaineistoa on täydennetty haastateltujen aikuissosiaalityön ja lastensuojelun

asiakirja-aineistoilla. Aineisto on jäsennetty elämänvaiheiden mukaisesti varhaislapsuudesta kouluiän ja nuoruuden kautta aikuisuuteen, huono-osaisuutta analysoitaessa huomiota on kiinnitetty erityisesti suojaaviin tekijöihin ja riskitekijöihin. Riskien osalta analyysi on teorialähtöistä, elämänvaiheiden kuvauksissa temaattinen tarkastelu vaikuttaa aineistolähtoisemmältä.

Varhaislapsuuden kuvauksissa tarkastelu kiinnittyy perheeseen ja asuinympäristöön, kouluiässä huomio kiinnittyy perheen rakenteessa tapahtuviin muutoksiin, vanhempien ongelmiin ja koulun arkeen. Nuoruusajan kuvauksia luonnehtii varhainen irtautuminen kotoa, sitä seuranneet haasteet opinnoissa ja työmarkkinoilla ja kokemukset mielenterveysongelmista, päihteistä ja rikollisesta elämästä. Osa aikuisten arkea ovat toimeentulovaikeudet. Laadullisen aineiston esittely on sivumääräisesti laaja, 78-sivuinen kokonaisuus, jota kuvittavat laajat aineisto-otteet. Temaattinen tarkastelu ei ehkä tee oikeutta laadullisen aineiston rikkaukselle; aineiston numeraalinen sisällön erittely teemojen sisällä olisi saattanut tuottaa analyysista systemaattisemman kuvan ja laadullinen sisällönanalyysi aineistolähtoisemmän tulkinnan. Myöhemmin kolmen tyyppiesimerkin tulkinnassa haastatelluaineiston kuvauksiin on yhdistetty asiakirja-aineisto. Tyyppiesimerkit perustuvat useamman haastattelun perusteella rakennettuihin typologioihin, joiden tulkinnassa sosiaalityöntekijöillä on ollut keskeinen rooli. Kiinnostava vaihtoehto olisi ollut hyödyntää analyysissa koko haastatellujoukon (N=36) asiakirja-aineistoa, ol-

koonkin, että se olisi ollut varsin työläs tehtävä.

Keskeisenä tuloksena ylisukupolvisesta huono-osaisuudesta on havainto, että huono-osaiset ihmiset eivät kykene käyttämään heille tarjolla olevia palveluja ja tulonsiirtoja tavalla, joka vahvistaisi heidän toimintakykyään ja mahdollistaisi huono-osaisuuden kierteen katkaisun. Heidän arkeaan kuormittavien ”pintasyiden” (päihdeongelmat, masennus, ylivelkaantuminen) taustalla on joukko ”juurisyytä”, joiden tunnistaminen ja korjaaminen edellyttäisi palvelumuotoilua ja vuoropuhelua asiakkaiden kanssa. Järjestelmälähtöiset kategorisoiduille asiakasryhmille suunnatut palvelut eivät tarjoa ulospääsyä huono-osaisuudesta, vaan ratkaisua tilanteisiin on etsittävä vuoropuhelussa asiakkaan kanssa. Monisukupolvisessa huono-osaisuudessa kyse on siis huono-osaisten ihmisten elämismailman ja palvelu- ja tulonsiirtojärjestelmien kohtaamattomuudesta, ei niinkään resurssien puutteesta.

Ylisukupolvista huono-osaisuutta on tutkittu varsin vähän suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, asiakastasolla vieläkin vähemmän mahdollisesti juuri aineiston sensitiivisyydestä ja salassapitovelvoitteesta johtuen. Tässä tutkimuksessa sosiaalityöntekijät osoittautuvatkin tärkeiksi yhteistyökumppaneiksi ei vain haastatteluaineiston kerääjinä ja mahdollisesti asiakirja-aineiston kokoajina, vaan myös tyyppitarinoiden tulkitsijoina. Raskas perintö -teos on hallittu kokonaisuus, jossa liikutaan varmalla otteella niin akateemisten tutkimusten kuin sosiaalija terveyspolitiikan institutionaali-

silla areenoilla. Oppikirjaksi teos sopii varsin hyvin, olkoonkin, että etenkin institutionaalisilla areenoilla liikuttaessa myös lukijalta edellytetään vahvaa esiyymmärrystä. Teos on sujuvasti kirjoitettu ja taulukot selventävät kirjan juonta.

Kolmen kirjoittajan keskinäistä työnjakoa ei ole kuvattu, mutta lukijalle syntyy vaikutelma, että eri kirjoittajat ovat vastanneet taustoittavasta kvantitatiivisesta osuudesta ja huono-osaisuuden laadullisesta kuvaamisesta. Teoksen kysymyksenasettelut ja tutkimusasetelmat rakentuvat prosessuaalisesti pala palalta makrotason tarkastelusta mikrotasoon siirryttäessä. Kirjan alussa esitelty sosiologinen katse laajenee lukujen edetessä ja laadullisen aineiston tulkinnan myötä myös sosiaalityön ammattilaisten ja asiantuntijoiden asiantuntijakatseeksi; sen sijaan sosiaalityön tutkimus ei asemoidu tässä teoksessa kovin vahvana ja tasa-arvoisena keskustelukumppanina. Teoksen viimeisessä luvussa, jossa hahmotellaan ylisukupolvisen huono-osaisuuden katkaisua ja ylisukupolvista hyväosaisuutta, tulee miettineeksi, olisiko katkaisuja ja ratkaisuja voinut kysyä myös huono-osaisilta itseltään?

KIRJALLISUUS

Karisto, Antti & Takala, Pentti & Haapola, Ilkka (1984) *Elintaso, elämäntapa, sosiaalipolitiikka: aineistoa suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta*. Helsinki: WSOY.

VELJEYDESTÄ AVAIN KESTÄVÄÄN TULEVAISUUTEEN?

Tuuli Hirvilammi: *VTT, yliopistotutkija, Tampereen yliopisto*

Markku Lehto: Hyvinvointiyhteiskunnan arvot. Avain tulevaisuuden Suomeen. Into, Helsinki. 2020, 255 s.

Vapaus, veljeys ja tasa-arvo. Näihin arvoihin nojaten kuvaa Markku Lehto suomalaisen hyvinvointivaltion kehitystä, nykyisiä haasteita ja tulevaisuuden mahdollisuuksia tuoreessa kirjassaan. Vapaudesta ja tasa-arvosta puhutaan paljon hyvinvointipolitiikan yhteydessä, mutta veljeydestä harvoin. Veljeyden korostaminen onkin Lehdon kirjan raikkain anti ajankohtaiseen keskusteluun.

Lehto korostaa, että vanhojen arvojen merkitys ei katoa muutoksessa, mutta niiden käytännön merkitys muuttuu. Tästäkin syystä on perusteltua pohtia hyvinvointivaltion muutosta vapauden, veljeyden ja tasa-arvon kautta. Kirjan alussa Lehto perustelee kattavasti, miksi juuri nämä kolme sanaa. Ne puhuttelevat yhä laajasti ja saavat ihmiset liikkeelle. Niihin liittyy myös filosofista ja empiiristä pohdintaa ja tutkimusta. Lisäksi näihin arvoihin liittyy Lehdon mukaan nykyistä talouskeskeistä puhuntaa laajempia merkityksiä. Kaikki kolme sanaa ovat avoimia sallien erilaisia tulkintoja ja myös uusia mielikuvia, joista voi löytyä ongelmien ratkaisuja. Siksi Lehto kuvaa kirjassaan, miten vapaus, veljeys ja tasa-arvo ovat vaikuttaneet hyvinvoinnin rakennuspuina ja

mikä on niiden merkitys matkalla kohti tulevaisuuden hyvinvointia. Vapaus, veljeys ja tasa-arvo kulkevat läpi koko kirjan selkeinä johtotähtinä.

Kirjan alkupuolella Lehto pohtii osuvasti veljeyden käsitteen sukupuolisidonnaisuutta ja pohtii korvaavia vaihtoehtoja. Lähelle tulevat ”solidarisuus, oikeudenmukaisuus tai ihmissyys”, mutta ne eivät kuvaa riittävästi veljeyteen kuuluvaa ”molemminpuolisuuutta” (s. 48). Paras korvaava käsite olisi osallisuus, jolta puuttuu kuitenkin historiallinen voima. Siksi Lehto päättää pysytellä veljeydessä – ja hyvä niin. Historiallisesta taustasta huolimatta veljeys tuntuu juuri nyt tuoreelta. Se osuu ajankohtaiseen keskusteluun yhteiskunnan polarisoitumisesta, vihapuheesta ja solidaarisuuden puutteesta.

Veljeyden Lehto käsittää laveasti ja sitä kuvataan kirjassa monin tavoin. Veljeys liittyy ”vapauteen vastuun ja tasa-arvoon suvaitsevaisuuden” (s. 48). Veljeyden ytimessä ei ole miesten väliset suhteet vaan se, että ”osaamme asettua toisen asiaan ja kuunnella eikä vain neuvoa” (s. 129). Veljeyden filosofiaan kuuluu toisten auttaminen ja itseltään vaatiminen (s. 223). Veljeyteen liittyy myös yhteiskunnallinen ilmapiiri, jossa ”kaikki kokevat olevansa vastuullisia ja arvostettuja toimijoita” (s. 200). Veljeys on omavastuuta ja yhteisvastuuta sopivassa määrin. Lehdon kerronta vahvistaa muistamaan veljeyden tärkeyden: veljeyden tarve on tosiaankin ”yhteiskunnan kokoava ja uudistava voima” (s. 48). Lehdon mukaan ”veljeyden yhteiskunta” (s. 218–219) kasvattaa muutosten sietokykyä, helpottaa ympäristön ehtoihin sopeutumista ja

auttaa löytämään yhteiskunnassa tilaa maahanmuuttajille. Siksi veljeyden ruokkimisesta voisi löytyä vastaus kestävyshaasteisiin.

Suomalaisen hyvinvointivaltion ”kestävyyden uhkaajat” Lehto tiivistää neljään ajankohtaiseen ja varsin laajaan ongelmakimppuun. Ensimmäiseksi hän kuvaa perusteellisesti suomalaisen väestörakenteen ongelmia ja huoltosuhteen haasteita. Hän kirjoittaa alhaisesta syntyvyydestä ja pohtii lapsettomuuden syitä suhteessa taloudelliseen epävarmuuteen, liikkuvaan elämäntapaan ja yksilöllisen vapauden korostumiseen ajankohtaista julkista keskustelua laajentaen. Huoltosuhteen paikkaamiseksi tarvitaan maahanmuuttoa, johon pitäisi osata suhtautua nykyistä avarakatseisemmin.

Toisena kestävyysuhkana Lehto kuvaa hyvinvointipalvelujen tehokkuuden haasteita. Hyvinvointipalvelujen tuottavuutta on vaikea kasvattaa ja osaavan henkilöstön riittävyys herättää huolta. Tavoitteena ollut perusterveydenhuollon vahvistaminen on epäonnistunut ja työterveysjärjestelmä ylläpitää eroja hoitoon pääsyssä. Lehto ottaa kantaa valinnanvapauskeskusteluun ja keskittämisen ihanteeseen vapauden ja tasa-arvon näkökulmista. Hän korostaa myös veljeyden merkitystä tehokkuuskeskustelussa, koska se korostaa sekä yhteistä että henkilökohtaista vastuuta omista turvallisuuteen ja terveydentilaan liittyvistä valinnoista ja käyttäytymisestä. ”Veljeyden aluskasvillisuus” (s. 149) voi hyvin laajassa vapaaehtoistoinnassa ja erilaisessa yhteistoimintaan liittyvässä osallisuudessa.

Kolmantena uhkaajana Lehto kuvaa kattavasti työelämän muutosta ja uudenlaisten työn ja toimeentulon muotojen tarvetta. Vaikka työelämän muutosta on myös liioiteltu, nostaa Lehto kattavasti esiin erilaisten epätyypillisten työsuhteiden nousun ja niiden aiheuttamat haasteet sosiaaliturvajärjestelmälle. Lehto on tässäkin kohdin ajan hermolla, kun hän mainitsee työelämän haasteina esimerkiksi alustatalouden ja freelancereiden heikot ansaintaehdot, tekoälyn korvaamat työpaikat, kasvavan yksinyrittäjien määrän sekä johtavissa asemassa olevien kasvavan palkkaeron suhteessa työntekijöihin. Tekoäly voi karsia tylsiä töitä ja tuoda tilalle mielenkiintoista, itsensä toteuttamiseen liittyvää työtä, mutta tekoälykehityksen uhkana on myös tuottavuuseroihin liittyvä eriarvoistuminen. Veljeyden vahvistamiseksi Lehto ehdottaa kiinnostavia konkreettisia uudistuksia, kuten työpaikan kehittämisrahastoa, johon siirrettäisiin osa tuottavuuden kasvusta sekä ”työmarkkinaraateja” (s. 167), jotka vahvistaisivat uudenlaista sopimista ja suuntaisivat työmarkkinoiden kehitystä.

Neljäntenä kestävyysuhkana Lehto nostaa esiin hyötysuhteen horjumisen, millä hän viittaa ympäristöhaasteisiin. Sosiaalipolitiikan ansioituneena asiantuntijana Lehto olisi voinut kirjoittaa kirjan hyvinvointivaltion huoltosuhteesta ja kestävyysvajeesta ympäristöongelmat sivuuttaen, mutta hän nostaa sen sijaan ilmastonmuutoksen ja biodiversiteettikriisin vahvasti esiin hyvinvointivaltion varjopuolena. Lehto ei silottele ympäristöhaasteiden ja globaalin kestävyysmittaluokkaa, vaan korostaa perustavanlaatuisen muutoksen

välttämättömyyttä: tarvitaan ”pidemmälle meneviä muutoksia tuotannossa, elämäntavoissa, arvoissa ja ihmiskäsityksessä” (s. 171). Hän kirjoittaa asiantuntevasti suomalaisten liian korkeasta ympäristökuormasta hyvinvointivaltion heikkona hyötysuhteena. Suomessa on saavutettu hyvinvointia, mutta tulevien sukupolvien kustannuksella. Jatkossa tuotoksista pitää aiheutua vähemmän ympäristöhaittoja. Lehto kuvaa lyhyesti keinoja ja kannustimia ympäristöhaittojen vähentämiseen ja korostaa myös hyvinvoinnin uudelleenmäärittelyn tarvetta. Kirjan arvoihin nojaten Lehto korostaa, että myös kestävyysmurroksessa ihmiset kaipaavat vapautta mutta sen kohde muuttuu muotoaan: ”vapautta on vapautuminen sellaisista elintavoista ja käyttäytymismalleista, jotka perustuvat ympäristön ylikuormitukseen” (s. 177).

Markku Lehto on tehnyt pitkän uran hyvinvointivaltion kehityksen aitiopaimella Sosiaali- ja terveysministeriössä. Kirja ei ole kuitenkaan omaelämäkerrallinen teos eikä Lehto kirjoita juuri lainkaan omista kokemuksistaan, mikä olisi voinut olla houkutteleva ratkaisu nykyisessä henkilökohtaisia tarinoita suosivassa ajassa. Sen sijaan Lehto on kirjoittanut eheän, pohdiskelevan, mutta myös kantaottavan teoksen hyvinvointivaltion keskeisistä arvoista. Kirjoittaessaan Lehto ammentaa paitsi sosiaalitieteellisistä myös filosofisista ja luonnontieteellisistä lähteistä ja havainnollistaa tekstiään tilastotietojen ja kuvioiden avulla. Teksti on helposti luettavaa ja vie mukanaan, tosin kerrontaa olisi voinut tiivistääkin napakammalla toimitustyöllä.

Hyvinvointivaltion muutoksessa kaivataan arvoja ja visioita. Itselleni riemastuttavinta olikin lukea kirjan lopussa oleva tulevaisuuden kuvitelma vuodesta 2070. Lehto maalaa positiivista muutosta kestävään elämäntapaan ja kuvaa konkreettisia ratkaisuja, joiden avulla siihen on päästy. Lukukokemuksesta jää vahvimmin mieleen toivo kirjan loppusanojen myötä: ”Vuonna 2070 elämä ei ole ollenkaan hullumpaa”. Toivottavasti veljeyteen kuuluva yhteisvastuu, velvollisuudet ja kaikkien osallisuus vievät meitä kohti valoisaa tulevaisuutta.

SOSIAALITYÖN KÄYTÄNNÖN TEOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA KÄDESTÄ PITÄEN

Emmi Lastunen: *sosionomi (AMK), sosiaalialan erityisasiantuntija YAMK-opiskelija, Tampereen ammattikorkeakoulu*

Annukka Peltonen: *sosionomi (AMK), sosiaalialan erityisasiantuntija YAMK-opiskelija, Tampereen ammattikorkeakoulu*

Annika Pöllänen: *sosionomi (AMK), sosiaalialan erityisasiantuntija YAMK-opiskelija, Tampereen ammattikorkeakoulu*

Laura Heikkonen: *sosionomi (AMK), sosiaalialan erityisasiantuntija YAMK-opiskelija, Tampereen ammattikorkeakoulu*

Malcolm Payne: *How to Use Social Work Theory in Practice – An Essential Guide*. Policy Press, Bristol. 2020, 289 s.

Malcolm Paynen teos ”How to Use Social Work Theory in Practice – An Essential Guide” on nimensä mukaisesti opas siitä, kuinka sosiaalialan teoreettisia lähtökohtia hyödynnetään käytännössä. Payne esittelee kirjassaan

yhteensä 24 sosiaalityön teoriaksi mielletävää kokonaisuutta. Teos on oppikirjamainen ja suunnattu erityisesti sosiaalialan opiskelijoille. Työelämässä kirjaa voi käyttää soveltamalla teoksen lähestymistapoja omaa ammattitaitoa ja kokemusta hyödyntäen.

Payne kirjoittaa monien aikaisempien teoreettisten katsausten keskittyneen sosiaalityön tavoitteisiin sekä poliittisiin ja sosiaalisiin arvoihin ja halunneensa siksi itse täydentää näitä julkaisuja sosiaalityön teoreettisilla soveltamismahdollisuuksilla. Hän esittelee lukuisten teorioiden pääkohdat kattavin lähdeviittauksin, muttei paneudu teorioihin syvällisesti. Kädestä pitäen ohjeistaminen onkin hyödyllistä alan opiskelijoille, jotka jo ymmärtävät sosiaalialan teorioiden pääperiaatteet ja harjoittelevat niiden soveltamista työssään.

Payne jakaa teorit niiden pääpainotuksen ja taustateorian mukaan 1) sosiaalista toimintaa käsitteleviin ja 2) psykologiaan perustuviin ja yksilöihin keskittyviin lähestymistapoihin. Psykologiset teorit Payne jakaa edelleen tulevaisuutta ja tavoitteita painottaviin sekä asiakkaiden kokemusten käsittelyä priorisoiviin kategorioihin. Sosiaalista toimintaa käsittelevät teorit Payne liittää ryhmä- ja yhteistyön käsitteisiin ja systeemiteoriaan sekä kriittisiin teorioihin, jotka tähtäävät sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja yhteiskunnan rakenteelliseen muutokseen. Tällaisista lähestymistavoista esimerkkeinä mainittakoon feministinen ja ekologinen käytäntö. Osa lähestymistavoista on helposti sovellettavissa suomalaisen sosiaalityön käytäntöön, kuten esimerkiksi ratkaisu- ja voimavarakeskeinen

käytäntö sekä narratiivinen käytäntö. Toiset taas eivät mielestämme sellaiseen ehkä taivukaan suomalaiseen sosiaalityöhön.

Teoksen rakenne on standardoitu ja teoreettiset lähestymistavat esitellään lähes poikkeuksetta vakiomuodossa: johdanto, tavoitteet, valmistelut ja toteutustavat. Luvut päättyvät ”Things to think about” -kappaleeseen. Jokaisessa luvussa on myös infografiikka, jossa käsite tai teoria tiivistetään lukijan muistia tukevaan ja kertausta helpottavaan kaavioon. Kaaviosta hyötyäkseen lukijan on kuitenkin ensin luettava, miten menetelmä on kokonaisuudessaan tarkoitettu harjoitettavaksi. Kirjan sanomaa olisi voinut selkiyttää monipuolisemmilla kaavioilla. Lisäksi juonta olisi vahvistanut toisiaan lähellä olevien teorioiden yhteen niputtaminen samaan lukuun sekä teorioiden eroavaisuuksien ja yhtäläisyyksien pohdinta.

Valitsimme teoksesta lähempään tarkasteluun kaksi erilaista lähestymistapaa. Näistä ensimmäinen on persoonakeskeinen lähestymistapa (*humanistic person-centered practise*), jonka valitsimme teorian yleisyyden vuoksi. Lähestymistapa vaikuttaa useisiin muihinkin teorioihin. Payne opastaa asiakkaan kanssa työskentelyn alkuun esimerkkikysymyksin, jotka rohkaisevat positiivisuuteen ja potentiaalın vahvistamiseen, vaikka asiakkaan tilanne olisikin haastava. Ensisijaisesti työskentelyssä keskitytään asiakkaan persoonaan ja toissijaisesti tämän ihmissuhteisiin ja huoliin. Tämän teorian mukaan kaikilla on synnynnäinen motivaatio kasvaa emotionaalisesti sekä sosiaalisissa suhteissa.

Kokemustemme mukaan persoona-keskeisen lähestymistavan periaatteet korostuvat yleisesti yksilökeskeisessä sosiaalityössä (*case work*). Olisi kiinnostavaa tietää, missä määrin suomalaiset sosiaalialan työntekijät mieltävät soveltavansa juuri tätä psykososiaalista teoriaa ja miten he tukevat työskentelyään teoreettisilla jäsennyksillä. Sosiaalialan asiakastyössä asiakkaiden motivaatio saattaa vaihdella ja työskentelylle on suotava yksilön tarpeiden mukaisesti aikaa. Asiakkuussuhteissa on usein myös haastavia tilanteita. Paynen teosta olisikin voinut täydentää ongelmatilanteita koskevilla ratkaisuehdotuksilla.

Toiseksi esittelemme tietoisuustaitojen (*mindfulness*) soveltamista sosiaalityössä. Mindfulness on sanana tuttu arkisista keskusteluista, esimerkiksi hyvinvointivalmennusten markkinoinnista. Lähestymistapaa ei ole perinteisesti liitetty sosiaalityön teorioihin, mutta viime vuosina sen hyödyntäminen on yleistynyt. Payne avaa kirjassaan käytännön teoreettiset lähtökohdat ja tekniikat selkeästi. Mindfulness-tekniikoista on tärkeää olla tietoinen, mutta kokemuksia ei tule yrittää älyllistää tai tulkita. Yleisimpiä tekniikoita ovat erilaiset venytys-, hengitys-, tunnehavainto- ja musiikkiharjoitteet. Harjoitteiden kuvaukset lienevät tärkeitä erityisesti sellaisille lukijoille, jotka tutustuvat mindfulness-menetelmään ensimmäistä kertaa.

Mindfulness-menetelmän käyttöönotto vaatii sen käyttäjiltä ennakkoluulontonta asennetta, aikaa ja lähestymistavan periaatteisiin tutustumista. Menetelmä pääsee oikeuksiinsa, kun asiakas ja työntekijä sitoutuvat pitkäjänteisesti läsnä-

olon taitoja vahvistaviin harjoitteisiin. Mindfulnessin käyttäminen sosiaalialan tehtävissä edellyttää työntekijältä kouluttautumista. Se tarjoaa asiakkaalle mahdollisuuden kehittää tietoisuuttaan tunteista, ajatuksista ja ihmissuhteista. Payne katsoo mindfulnessin tehokkaan muuta lähestymistapoja. Suoria ratkaisuja se ei asiakkaan ongelmiin tarjoa. Lähestymistavasta kiinnostuneina kaipasimme Paynelta konkreettisia esimerkkejä mindfulnessin yhdistämisestä muihin käytäntöihin ja teorioihin. Pohdimme, voisiko lähestymistavalla olla nykyistä vahvempi sija esimerkiksi sosiaalisessa kuntoutuksessa tai lastensuojelun sijaishuollon sosiaaliohjauksessa.

Kokonaisuudessaan teos antaa konkreettisia neuvoja ja menetelmiä sosiaalialalla työskentelyyn, erityisesti asiakkaiden kohtaamiseen. Sosiaalialan ammattilaisina hämmästelimme Paynen tapaa kuvata tarkasti käytännöllisiä yksityiskohtia. Toisinaan se tuntui liioitellulta, mutta näin hän on varmistanut teokselleen laajan lukijakunnan. Jokaiselle löytyy jotakin. Teos on hyödyllinen menetelmäopas kaikille sosiaalialalla työskenteleville ja opiskeleville sekä alalle aikoville. Laajuutensa vuoksi teoksen omaksuminen vaatii aikaa ja siihen on hyvä palata toistuvasti.